

TERMIZ IQTISODIYOT VA
SERVIS UNIVERSITETI

TISU ILMIY TADQIQOTLARI XABARNOMASI

ILMIY-USLUBIY JURNAL
ISSN 2992-9016

№1/2026

Muassis:
TERMIZ IQTISODIYOT VA
SERVIS UNIVERSITETI

TISU ilmiy tadqiqotlari xabarnomasi
Ilmiy-uslubiy jurnal

Bosh muharrir:

Sattarov Abdusamat
Umurqulovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Qobulov Eshbolta Atamuratovich

Mas'ul kotib:

Turayev Baxtiyor Ergashevich

Dizayner:

Meyliqulov Shahboz
Xolmamatovich

Jurnal bir yilda to'rt marotaba
nashr etiladi

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligining 2023-yil 1-martdagi № 066379-raqamli guvohnomasi bilan ro'yxatga olingan va O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 8-maydagi 370/5-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan hamda iqtisodiyot fanlari bo'yicha dissertatsiyalarning asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal "Termiz Publishing center" MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Bosishga ruxsat etildi:

31.03. 2026.

Qog'oz bichimi: 60x84 1/8

"Times New Roman" garnituruasi.

Ofset bosma.

Ofset bosma usulida bosildi.

Shartli bosma tabog'i: 11.

Adadi 100 nusxa.

Bahosi kelishilgan narxda.

Buyurtma № 4.

Jurnalning elektron shakli bilan

<https://scientific.tues.uz>

web saytida tanishish mumkin.

Tahririyat manzili:

Termiz sh., "Yulduz" MFY,
"Ibn Sino" ko'chasi, 38B-uy.

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI:

Ixtisham Ul-Haq – i.f.d., prof. (Pokiston)
L. Narrada Gamage – i.f.d., prof. (Shri Lanka)
Xudoyqulov S.K. – i.f.d., prof.
Pardayev J.M. – i.f.f.d., (PhD). dots.
Toshqulov A.H. – i.f.d, prof.
Absamatov A.E. – i.f.d., dots.
Ruzmetov B. – i.f.d. prof.
Abdullayev I.S. – i.f.d., prof.
Ro'ziyev O.A. – i.f.n., dots.
Otamurodov Sh.N. – i.f.d., dots.
Shodiyev A.A. – i.f.d., dots.
Bakirov P.U. – f.f.d., prof.
Qodirov U.D. – p.f.d., prof.
Turopova S.K. – f.f.d., dots.
Mamadjanova T.A. – i.f.f.d. (PhD), dots.
Jurayev X.A. – i.f.f.d. (PhD), dots
Yarmatov Sh.CH. – i.f.f.d (PhD).
Amonov M.O. – i.f.f.d. (PhD).
Absamatov As.E. – i.f.f.d (PhD)
Rahmatullayev B.Ch. – i.f.f.d. (PhD).
Xoliyorov E.Ch. – f-m.f.n., dots.
Esanov A.A. – f.f.f.d. (PhD), dots.
Xudoyberdiyev U.T. – t.f.f.d. (PhD)
Namozov G'.Sh. – i.f.f.d. (PhD), dots v.b.
Xayrullayev I.N. – f-m.f.n., dots.
Bozorov S.B. – f.f.f.d. (PhD)
Sattarova Y.A. – f.f.f.d. (PhD), dots.
Eshkurbanov S.B. – t.f.f.d. (PhD), dots.
Saloxitdinova N.M. – p.f.f.d. (PhD), dots.
Madiyeva M.Y. – f.f.f.d. (PhD), dots.
Xakimov Z.I. – i.f.f.d. (PhD), dots.
Yormatov F. J. – t.f.n., dots.
Xoshimxo'jayeva M. –f.f.f.d. (PhD), dots.
Ismoilov B.T. – p.f.f.d. (PhD), dots.
Salomov G'. Y. – p.f.f.d. (PhD), dots.
Uralova O. P. – f.f.d (DSc), dots.
Xolov O.Ch. – p.f.f.d. (PhD), dots.
Usmonov M. Q. – p.f.f.d. (PhD), dots.
Abdusamatov A.S. - p.f.f.d. (PhD). dots.
Norkulova Sh. T. – f.f.f.d. (PhD)
Shoturayev J. – p.f.f.d. (PhD).
Abduraxmanov A.Y. – t.f.f.d. (PhD).

MUNDARIJA

N.A. ABDURAIMOVA, M.N. KARIMOVA

Tadbirkorlik subyektlarida moliyalashtirishni takomillashtirish asosida aholi bandligini ta'minlashning iqtisodiy tahlili.....5

N.A. ABDURAIMOVA, M.T. RO'ZIYEVA

Xo'jalik yurituvchi subyektlarning investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....10

G.A. AXMETOVA

O'zbekiston iqtisodiyotida investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligini baholash omillari.....16

S.R. BOYPO'LATOV

Sanoat korxonalarida mehnat unumdorligini oshirishda innovatsion va raqamli texnologiyalarning roli.....21

M.SH. CHORIYEVA

Eksport salohiyatidan samarali foydalanish orqali iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish omillari.....26

N.X. DO'SMUXAMEDOVA

Nodavlat notijorat tashkilotlarida xarajatlar hisobini samarali yuritish omillari.....32

B.A. ERDANAYEV

Hududiy rivojlanishda drayver tarmoqlarning o'рни va ularni shakllantirishning nazariy-amaliy asoslari 37

N.N. ESHQULOVA, SH.B. ABDUNABIYEV

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasi va xizmatlar eksporti dinamikasi tahlili.....42

M.X. KURBOSHEVA

Tijorat banklari tomonidan tadbirkorlik subyektlarini kreditlashning nazariy-metodologik asoslari.....47

O.J. MURODOV, H.I. G'ULOMOV

Paxta tozalash korxonalarida moliyalashtirish-innovatsiya uzilishi: O'zbekiston agroklastarlari misolida empirik tahlil.....52

SH.S. MUZRAPOVA, N.S. MUZRAPOVA

Ekonometrika ta'limida interaktiv va amaliy matematika asosidagi yondashuvlarning samaradorligini baholash.....59

Z.M. NORALIYEVA

Qishloq joylarni rivojlantirish va aholi turmush sifatini yaxshilashda kichik biznes samaradorligini oshirish yo'llari.....66

A.P. PARDAYEV

O'zbekiston bank tizimini strategik transformatsiya jarayonining tahlili.....74

J.R. SAYFIYEV

Agile transformatsiya jarayonidagi kutilayotgan qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish yo'llari.....77

A.A. SHODIYEV, B.A. SHODIYEV

Qurilish tashkilotlarida buxgalteriya hisobining o'ziga xos xususiyatlari.....82

B.E. TURAYEV

Iqtisodiy o'sish omillarini kobb-duglas modeli asosida ekonometrik baholash.....89

Z.I. XAKIMOV

Qishloq xo'jaligida innovatsion faoliyatni moliyalash yo'nalishlari.....93

N.A. XAKIMOVA

Fermer xo'jaliklarini moliyaviy qo'llab - quvvatlashda subsidiya amaliyotini takomillashtirish.....98

SH.D. XAYDAROVA

Maishiy xizmatlar sohasida tadbirkorlikni rivojlantirishning mintaqaviy xususiyatlari.....103

L.L. XAYRULLAYEVA

Iqtisodiy o'sishni ta'minlashda yashil iqtisodiyot yondashuvi va an'anaviy iqtisodiy model.....107

Y.Z. XUDAYAROVA

Asalarichilik samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni lasso regression modeli asosida tahlil qilish.....112

R.A. XURRAMOV

Hududlar kesimida eksport mahsulotlarining daromadlilik darajasini prody indeksi asosida statistik tahlil qilish.....116

G.A. YUSUPOV

Uzoq muddatli aktivlarda adaptiv amortizatsiya usuli.....122

MUNDARIJA

SH.E.BOBOMURATOVA

O'zbekiston va uning chegara mamlakat hududlarida til siyosati.....126

D.MUQUMOVA

Ja'far Muhammad Termiziyning "Mendagi Boysun" she'ri: lingvistik tahlil.....134

D.B.IBODULLAYEVA

O'zbek va ingliz tillaridagi teatr atamalarining chog'ishtirma tahlili.....137

Z.M.AMIRKULOVA

"Panoh" hikoyasida tarixiy voqe'lik va badiiy talqin uyg'unlashuvi.....140

M.A.MEYLIQULOVA

O'quvchilarda adabiy nutqiy kompetensiyani rivojlantirish masalalari.....144

SH.A.DONAYEVA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitishda 4K modelining ahamiyati.....147

G.E.TURAYEVA

Texnologiyalashgan jamiyatda bo'lajak o'qituvchilarning axloqiy tarbiyasini shakllantirish 150

M.X.XAYDAROVA

Magistratura talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etish.....153

F.A.XAYITOVA

O'quvchilarda kreativ o'qish madaniyatini shakllantirishning milliy va jahon tajribasi.....157

D.R.YUNUSOV, J.I.UMIROV

Fanni o'qitishda interfaol ta'lim metodlaridan foydalanish.....160

F.E.JOMONQULOVA, S.B.UZAKOVA

Yoshlarni axborot xurujlaridan asrash, ularda axborot imunitetini shakllantirishda zamonaviy usullardan foydalanishning o'рни.....164

U.A.TASHBAYEVA

Boshlang'ich sinflarda bolalar adabiyotini o'rgatishda mustaqil ta'lim topshiriqlaridan foydalanish metodikasi.....169

SH.T.TOSHOVA

Talabalarda sog'lom turmush tarzi ko'nikmalarini takomillashtirishning didaktik imkoniyatlari.....173

R.I.ESONOVA, N.M.SALOXITDINOVA

Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarni 4K modeli asosida tashkil etish metodikasi va baholash mexanizmlari.....176

G.Z.ERMATOVA, G.E.TURAYEVA

Elektron resurslar asosida ona tili va o'qish savodxonligi fanlarini o'qitish samaradorligini oshirish usullari.....180

D.D.NORQUVATOVA, N.M.SALOXITDINOVA

STEAM yondashuvining boshlang'ich matematika ta'limidagi ahamiyati.....187

M.O.ZARIPOVA, N.M.SALOXITDINOVA

Zamonaviy ta'limda baholash tizimlarining transformatsiyasi va uning ta'lim sifatiga ta'siri.....190

M.A.NORBOSHEVA, N.ABDIYEVA

Giperaktiv bolalar bilan olib boriladigan psixologik-pedagogik ishlar.....194

G'A.MAMARAJABOV

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda hunarmandchilikni rivojlantirishning huquqiy asoslari va amaliy tajriba.....198

T.J.YARMATOV, F.J. YARMATOV

Mahmud Qoshg'ariyning "Devonu Lug'atit Turk" asari etnofolklor manba.....202

SH.T.YAKUBOVA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyat shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....205

N.B.RAUPOVA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining milliy qadriyatlarga bo'lgan munosabatini shakllantirish metodikasi ("Qutadg'u bilig" va "Hibat ul-haqoyiq" dostonlari namunalari misolida).....208

M.SH.BURIYEVA

The role of code-switching in Uzbekistan's diverse society: identity and cultural exchange.....213

Z.M.ALLAYEV

Traditions of dream interpretations in linguoculturology.....218

Z.F.ERGASHEVA, G'Y.SALOMOV

Ona-tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarning axborot bilan ishlash kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi.....221

L.A.RAIMOV

A comparative analysis of ai and human translation in advertising texts.....225

A.A.QARAQULOV

Mengziyo Safarov qissalarida ona-tabiatning poetik manzarasi.....229

N.A.UMAROVA

Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlar darslarida loyiha faoliyatini tashkil etish nazariyasi va metodikasi.....234

M.T.MENGNAROVA

Ingliz va O'zbek tillaridagi rang komponentli maqollarda madaniy birliklarning ahamiyati.....238

I.B.JURAEV

The effect of authentic materials on vocabulary acquisition in english classes.....242

D.A.BADALOV

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda, klaster metodida yondashish.....248

F.J. YARMATOV, T.J. YARMATOV

Dostonchilik an'analari shakllanishining tarixiy asoslari.....252

M.O.BEGALIYEVA

Pattakesar.....257

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Buxgalteriya hisobi va statistika kafedrası mudiri, i.f.d., dotsent
Shodiyev Akbar Ashurovich
E-mail: akbar_shodiyev@tues.uz
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Buxgalteriya hisobi va statistika kafedrası o'qituvchisi
Shodiyev Behzod Akbarovich
E-mail: behzod_shodiyev@tues.uz

QURILISH TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

ANNOTATSIYA

Maqolada o'zini-o'zi mablag' bilan ta'minlovchi, olgan daromadlari evaziga barcha xarajatlarini qoplovchi va pirovard natijada foyda oluvchi korxonalar sifatida buxgalteriya hisobining muhim subyektlari ekanligi keltirilgan. Qurilish tashkilotlari xo'jalik faoliyatining turlari, ularni tashkil qiluvchi jarayon va muomalalar, erishilgan moliyaviy natijalar, shuningdek xo'jalik faoliyatini olib borilishini ta'minlovchi aktivlar, bu aktivlarni tashkil topish manbalari buxgalteriya hisobi obyektlarini tashkil etadi. Bu obyektlarni kuzatish, ular to'g'risidagi axborotlarni nazorat va tahlil qilish hamda tegishli boshqaruv qarorlarini qabul qilish maqsadida yig'ish, qayd etish, guruhlash, jamlash va foydalanuvchilarga yetkazib berish buxgalteriya hisobining asosiy funksiyasi sifatida qayd qilingan.

Tayanch iboralar. Qurilish-montaj ishlari, smeta xarajatlari, jihozlarni o'rnatish, kengaytirish, rekonstruksiya qilish, obodonlashtirish, kapital va joriy ta'mirlash, tugallanmagan qurilish ishlari qiymatini to'g'ri aniqlash, tugallangan ishlar qiymatini aniq baholash va kalkulyatsiya qilish.

ОСОБЕННОСТИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В СТРОИТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

АННОТАЦИЯ

В статье утверждается, что важными субъектами бухгалтерского учета являются самодостаточные предприятия, покрывающие все свои расходы за счет доходов и в конечном итоге получающие прибыль. Виды хозяйственной деятельности строительных организаций, процессы и операции, формирующие их, достигнутые финансовые результаты, а также активы, обеспечивающие ведение хозяйственной деятельности, источники формирования этих активов составляют объекты учета. Основная функция бухгалтерского учета заключается в мониторинге этих объектов, контроле и анализе информации о них, а также в сборе, регистрации, группировке, обобщении и предоставлении ее пользователям для принятия соответствующих управленческих решений.

Ключевые слова. Строительно-монтажные работы, сметные затраты, установка оборудования, расширение, реконструкция, модернизация, капитальный и текущий ремонт, правильное определение стоимости незавершенных строительных работ, точная оценка и расчет стоимости выполненных работ.

SPECIFIC FEATURES OF ACCOUNTING IN CONSTRUCTION ORGANIZATIONS

ABSTRACT

The article states that enterprises that are self-sufficient, cover all their expenses with their income, and ultimately make a profit are important subjects of accounting. Types of economic activities of construction organizations, the processes and transactions that form them, the financial results achieved, as well as assets that ensure the conduct of economic activities, the sources of formation of these assets constitute accounting objects. The main function of accounting is to monitor these objects, control and analyze information about them, and collect, record, group, summarize and deliver it to users in order to make appropriate management decisions.

Key phrases. Construction and installation work, estimated costs, equipment installation, expansion, reconstruction, improvement, capital and current repairs, correct determination of the cost of unfinished construction work, accurate assessment and calculation of the cost of completed work.

KIRISH

Qurilish tashkilotlarida buxgalteriya hisobining vazifalari bevosita ular tomonidan bajariladigan qurilish, qurilish-montaj, jihozlarni o'rnatish, kengaytirish, rekonstruksiya qilish, obodonlashtirish, kapital va joriy ta'mirlash ishlarining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqadi. Ushbu ishlarni loyiha-smeta hujjatlariga muvofiq olib borilganligi va bunda belgilangan me'yor va tartiblarga amal qilinganligini nazorat qilish, qurilish ishlariga ketgan sarf-xarajatlarni to'g'ri va o'z vaqtida hujjatlashtirish, ular asosida qurilish jarayonlari sintetik va analitik hisobini yuritish, tugallanmagan qurilish ishlari qiymatini to'g'ri aniqlash, tugallangan ishlar qiymatini aniq baholash va kalkulyatsiya qilish, ularni hisobot davri daromadlariga hisoblash tamoyiliga asosan kiritish, o'zaro hisob-kitoblarni o'z vaqtida amalga oshirishni ta'minlash buxgalteriya hisobi oldida turgan eng muhim vazifalardir.

Qurilish ishlarining xususiyatlari qurilish tashkilotlarida ularning mulki hamda bu mulkni tashkil qilish manbalari hisobi oldiga ham muhim vazifalarni qo'yadi. Chunonchi, asosiy vositalar hisobi va hisobot tizimi ushbu aktivlar tarkibidagi qimmat turadigan maxsus texnika turli mexanik va elektr jihozlar, yuk tashish mashinalari, maxsus bino va inshootlarning holati va harakati, ularning ish faoliyati, amortizatsiyalanishi va boshqa jihatlari to'g'risida batafsil ma'lumotlarni berishi lozim. Qurilish ishlarining belgilangan muddatlarda bajarilishi tegishli qurilish materiallarining qurilish maydonchalariga o'z vaqtida kelib tushishiga, ular bo'yicha tasdiqlangan limitning mavjudligi, butligi va sifatiga bevosita bog'liqdir. Bundan tashqari kelib tushayotgan materiallar qiymatini (tannarxini) to'g'ri baholash, ular hisobini baholashning u yoki bu usulda yuritilishi qurilish ishlarining tannarxiga, ularni bajarishdan olinadigan daromadlar va to'lanadigan soliqlarga, qurilish tashkilotining sof foydasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bularning barchasi qurilish tashkilotlarida materiallar hisobi oldiga ular qiymatini to'g'ri baholash, materiallar holati va harakati ustidan uzluksiz nazoratni olib borish, ular kirimi va chiqimiga doir hujjatlarni to'g'ri va o'z vaqtida rasmiylashtirish, ushbu boyliklar ombor va buxgalteriya hisobi registrlarini belgilangan tartibda yuritishdek muhim vazifani qo'yadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda qurilish tashkilotlarida buxgalteriya hisobining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishda kompleks

yondashuvdan foydalanildi. Jumladan, ilmiy bilishning umumiy va maxsus usullari qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida tahlil va sintez usullari orqali qurilish tashkilotlarida amalga oshiriladigan xo'jalik operatsiyalari, ularning hisob obyektlari hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish mexanizmi o'rganildi.

Shuningdek, taqqoslash usuli yordamida qurilish sohasidagi buxgalteriya hisobi boshqa tarmoqlar hisob tizimi bilan solishtirilib, ularning farqli jihatlari aniqlashtirildi. Mantiqiy umumlashtirish usuli asosida qurilish tashkilotlarida aktivlar, majburiyatlar va kapital elementlarini tan olish hamda baholash tamoyillari tizimlashtirildi.

Tadqiqotda me'yoriy-huquqiy hujjatlar, xususan buxgalteriya hisobi milliy standartlari (BHMS), amaldagi qonunchilik hujjatlari hamda ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Empirik yondashuv doirasida qurilish tashkilotlarining amaliy faoliyatiga xos jarayonlar, jumladan, tugallanmagan qurilish, smeta xarajatlari, asosiy vositalar hisobi, materiallar harakati va moliyaviy natijalarni aniqlash tartibi o'rganildi.

Bundan tashqari, tizimli yondashuv asosida qurilish tashkilotlarida buxgalteriya hisobi elementlari o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqildi va ularning boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi ahamiyati baholandi.

Tahlil va natijalar. Qurilish ishlari hajmi va qiymatiga ko'ra katta miqdorda mablag' talab qiladigan faoliyat hisoblanadi. Shu bois ham qurilish ishlarining o'z vaqtida va sifatli bajarilishi ularni moliyalashtirish manbalarining mavjudligiga bevosita bog'liqdir. Qurilish ishlari, odatda, buyurtmachidan olingan oldindan to'lov va keyingi to'lovlar, shuningdek pudratchi tashkilotning o'z mablag'lari yoki ular tomonidan olingan bank kreditlari evaziga amalga oshiriladi. Qurilish ishlarini moliyalashtirishining ushbu xususiyatlari pudratchi tashkilotlarda pul mablag'larini maxsus schyotlarda akkumulyatsiya qilishni (to'plashni), ulardan oqilona foydalanishni, oldindan to'lov va keyingi to'lov summalarini buyurtmachilardan o'z vaqtida kelib tushishini, bank kreditlari va boshqa qarz mablag'larni olish va qaytarish muomalalarini uzluksiz nazorat qilishni, ularni to'g'ri va o'z vaqtida rasmiylashtirishni, pul mablag'lari, debitorlik va kreditorlik qarzlari hisobini belgilangan tartiblarga rioya qilgan holda olib borishni taqozo qiladi. Qurilish ishlari boshqa ishlardan farqli o'laroq kollektiv mehnatga tayanadi, ya'ni ularni olib borishda mehnatni

tashkil qilishning brigada shakli keng qo'llaniladi. Mos ravishda bajarilgan ish va xizmatlarga haq to'lashda ham mehnatning brigada shakli asos qilib olinadi.

Qurilish ishlarining yaxlit brigada a'zolari tomonidan bajarilishi jami hisoblangan ish haqini, unga qo'shimchalarni brigada a'zolari o'rtasida ularning mehnatdagi haqiqiy ishtirokiga mos tarzda to'g'ri taqsimlab chiqish va hisobini yuritish vazifasini qo'yadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida qurilish tashkilotlari, ularning ta'sischi, investorlari va boshqa ishtirokchilarining pirovard maqsadi bo'lib foyda olish hisoblanadi. Qurilish tashkilotlari hisob tizimi foyda ko'rsatkichlarini milliy pul birligida real aniqlash imkonini berishi va aks ettirishi lozim. Qurilish tashkilotlari boshqa xo'jalik yuritish subyektlari singari respublikamiz qonun hujjatlari asosida o'zlarining hisob siyosatini ishlab chiqishlari hamda unga amal qilishlari lozim. Ushbu hisob siyosatida qurilish tashkiloti rahbariyati tomonidan tanlab olingan buxgalteriya hisobining tashkiliy shakli, xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlari, aktivlar, majburiyatlar va xususiy kapital elementlarini tan olish mezonlari, ular hisobini yuritishga asos bo'luvchi hujjatlar tizimi, ishchi schyotlar rejasi, boshlang'ich hujjatlar aylanishi, arxiv ishi, tovar-moddiy boyliklarni inventarizatsiyasini o'tkazish jadvali, hisobni yuritishga doir boshqa tartib-qoidalar va tamoyillar aniq ifodalangan bo'lishi lozim.

Qurilish tashkilotlarining hisob siyosati ichki va tashqi foydalanuvchilarga ular faoliyati to'g'risidagi axborotlarni tegishli shakl va mazmunda yig'ish, qayd etish, guruhlash va jamlash hamda ularni o'z vaqtida yetkazib berish talablariga javob berishi kerak. Qurilish tashkilotlarida buxgalteriya hisobi respublikamizning "Buxgalteriya hisobi to'g'risida" qonuni (7-modda) da ko'rsatilgan to'rtta shakllardan birida tashkil etilishi mumkin. Qurilish tashkilotlarida buxgalteriya hisobini tashkiliy shaklini belgilashda bu tashkilotlarning katta-kichikligi, ularning maqomi muhim rol o'ynaydi. Yirik qurilish tashkilotlarida bajariladigan hisob-kitob ishlari hajmi katta bo'lganligi uchun buxgalteriya tarkibi alohida bo'limlardan, masalan, moddiy boyliklar hisobi bo'limi, mehnat va unga haq to'lash hisob-kitobi bo'limi, qurilish ishlari hisobi bo'limi, moliyaviy hisob-kitoblar bo'limi va boshqalardan tashkil topadi. Buxgalteriya bo'limlari ish faoliyatiga bosh buxgalter rahbarlik qiladi va mas'ul hisoblanadi. Mikrofirmalar va kichik korxonalar maqomidagi qurilish tashkilotlarida, odatda, maxsus hisob

bo'linmasi tashkil qilinmaydi. Ularda shartnoma asosida ishga qabul qilingan buxgalterga barcha hisob-kitob ishlarini yuritish yuklatiladi. Qurilish tashkilotlari xo'jalik faoliyatining buxgalteriya hisobi ixtisoslashgan buxgalterlik firmasi yoki auditorlik tashkiloti tomonidan tuzilgan shartnomaga muvofiq olib borilganda, ular buxgalteriya hisobini respublikamiz qonun hujjatlariga muvofiq ravishda olib borilganligi uchun qurilish tashkilotlari oldida shartnoma shartlariga asosan javobgar va mas'ul hisoblanadilar. Qurilish tashkilotida buxgalteriya hisobi uning rahbarining o'zi tomonidan yuritilganda u buxgalteriya hisobini respublikamiz qonun hujjatlariga muvofiq ravishda olib borilganligi uchun bevosita javobgar va mas'ul hisoblanadi. Qurilish tashkilotlarining hisob siyosatida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning tanlab olingan shakli, shuningdek ushbu shaklda hisob ishlarining bajarilishini tartibga solib turuvchi ichki me'yoriy hujjatlar tizimi belgilanadi. Bunday ichki me'yoriy hujjatlar bo'lib, odatda, buxgalteriya to'g'risida Nizom, bosh buxgalter va buxgalterlarning kasbiy mahoratiga qo'yiladigan talablar, buxgalterlar o'rtasida funksional majburiyatlarining taqsimoti, mehnat shartnomalari, ixtisoslashgan buxgalterlik firmalari yoki auditorlik tashkilotlari bilan tuzilgan shartnomalar hisoblanadi.

Qurilish tashkilotlarida daromadlar, xarajatlar va yakuniy moliyaviy natijalari (foyda va zararlari) ko'rsatkichlarini tan olish va hisobini yuritishning bir qancha usullari mavjud. Chunonchi, daromadlarni qurilish ishlari yoppasiga tugagandan so'ng, bosqichma-bosqich, qurilish navbatlari bo'yicha tan olish va hisobga olish mumkin. Qurilish tashkilotlari tomonidan bu usullardan qaysi biri tanlab olinganligi yoki ularning har birini qaysi turdagi ishlar uchun qo'llanilishi hisob siyosatida aniq ifodalangan bo'lishi lozim.

Bajarilgan qurilish ishlarining tannarxi, shuningdek olingan foyda summasi ularga sarflangan materiallar qiymatini baholash usullariga bevosita bog'liq. Bunday usullar bo'lib, respublikamizning 4-son BHMS "Tovar-moddiy zahiralarga" muvofiq FIFO, AVEKO, identifikatsiyalash usullari hisoblanadi. Belgilangan tartibga ko'ra qurilish tashkiloti ushbu usullarning barchasidan foydalanishlari mumkin. Biroq, bir xil nomdagi TMZlar bo'yicha bir vaqtning o'zida baholashning turli usullarini qo'llash mumkin emas. Shu bois ham, qurilish

tashkilotlari o'zlarining hisob siyosatida TMZlar qiymatini baholashning tanlangan usullarini ularning turlari bo'yicha ko'rsatishlari hamda unga amal qilishlari lozim. Qurilish ishlarining bir necha yillarga cho'zilib ketishi hisobot yilining oxirida tugallanmagan qurilishni inventarizatsiya qilish va qiymatini baholashni, shuningdek unga sarflangan xarajatlarni to'g'ri taqsimlashni taqozo etadi. Bu xususiyat qurilish tashkilotlari hisob siyosatida tugallanmagan qurilish hajmini inventarizatsiya qilib chiqish, uning qiymatini baholash tartibini aniq belgilashni talab qiladi. Qurilish ishlari bo'yicha hisob-kitoblarni o'z vaqtida amalga oshirilishi buyurtmachi tashkilotlarning to'lov qobiliyati va moliyaviy barqarorligiga bevosita bog'liqdir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida buyurtmachi korxonalar to'lov qobiliyatini yo'qotish riskining mavjudligi qurilish tashkilotlarida dargumon debitorlik qarzlarni bevosita yoki tashkil qilinadigan maxsus rezerv evaziga hisobdan chiqarish usullaridan birini hisob siyosatida belgilab qo'yishni talab etadi.

Qurilish ishlarini turli mehnat qurollari hamda vositalarisiz amalga oshirib bo'lmaydi. Chunonchi, yer osti va ustidagi, turli chuqurlik va balandliklardagi ishlarni bajarish uchun qurilish tashkilotlariga harakatlanuvchi kranlar, buldozerlar, ekskavatorlar, beton qorish mashinalari, bo'yoq va ohak purkagich apparatlar, elektr randa va arralar hamda boshqa shu kabi maxsus texnika, mashina va mexanizmlar kerak bo'ladi. Bundan tashqari, qurilishga kerakli bo'lgan ko'p miqdordagi materiallarni tayyorlash, saqlash va ularni qurilish maydonchalariga o'z vaqtida yetkazib berish turli ta'minot, ishlab chiqarish va boshqa jarayonlarning bajarilishini ta'minlovchi binolar, inshootlar, transport va boshqa mehnat vositalariga ega bo'lishlikni taqozo etadi. Bularning barchasi qurilish tashkilotlarida asosiy vositalarni muhim ahamiyatga ega ekanligidan darak beradi. Bu, o'z navbatida, qurilish tashkilotlarida asosiy vositalar holati va harakati, ulardan samarali foydalanish, mehnat qurollari va vositalarining eskirishi va yangilanishi ustidan uzliksiz nazoratni o'rnatish, shuningdek ular hisobini o'z vaqtida va to'g'ri yuritish talabini qo'yadi.

Qurilish tashkilotlarida ishlatiladigan asosiy vositalarni buxgalteriya hisobi obyekt sifatida turlicha tasniflash mumkin. Ishlab chiqarishdagi ishtirokiga ko'ra qurilish tashkilotlarining barcha asosiy vositalarini ishlab chiqarish va noishlab

chiqarish asosiy vositalariga ajratish mumkin. Ishlab chiqarish asosiy vositalari bo'lib, chunonchi, bevosita qurilish ishlarini olib borishda ishtirok etadigan mehnat qurollari va vositalari, masalan maxsus qurilish mashinalari va mexanizmlar, texnika, transport vositalari, bino va inshootlar hisoblanadi. Noishlab chiqarish asosiy vositalariga ma'muriyat binosi, ofis mebellari, kompyuterlar, boshqaruvga xizmat qiladigan transport vositalari, shuningdek boshqa foydalanilayotgan obyektlar kiradi. ijtimoiy-madaniy maqsadlarda Ishlab chiqarishni borishiga ta'sir ko'rsatuvchanligiga ko'ra qurilish tashkilotlarining barcha asosiy vositalari ishlab chiqarishga faol va nafaol ta'sir ko'rsatadigan asosiy vositalarga bo'linadi. Maxsus qurilish mashinalari va mexanizmlari, transport vositalari, ayrim xo'jalik inventarlari ishlab chiqarishga katta ta'sir ko'rsatadigan asosiy vositalar hisoblanadi. Bino va inshootlar, mebel va ayrim jihozlar ishlab chiqarishga bevosita faol ta'sir ko'rsatmaydigan asosiy vositalarga kiradi.

Mulkiy kimga tegishligiga ko'ra qurilish tashkilotlari asosiy vositalari xususiy va vaqtinchalik foydalanishga (ijaraga) olingan asosiy vositalarga bo'linadi. Sotib olish va kelib chiqish manbalariga ko'ra qurilish tashkilotlarining asosiy vositalari turli xil bo'ladi, masalan xorijiy davlatlardan sotib olingan (import) va respublikamizda ishlab chiqarilgan asosiy vositalar, o'z kuchi bilan yaratilgan asosiy vositalar, ta'sis badali sifatida kiritilgan asosiy vositalar va bepul kelib tushgan asosiy vositalar. Sotib olingandagi holatiga ko'ra qurilish tashkilotlari asosiy vositalarini yangi va oldinlari foydalanishda bo'lgan asosiy vositalarga bo'lish mumkin. Real holatiga ko'ra qurilish tashkilotlari asosiy vositalari ishlatilayotgan, kapital ta'mirlashdagi, konservatsiya qilingan, zaxiradagi, sotishga va tugatishga tayyorlangan, ijaraga berilgan asosiy vositalarga ajratiladi. Sotishga va tugatishga tayyorlangan asosiy vositalar alohida qismlarga ajratilgan holda saqlanishi mumkin. Alohida ishlarni bajarishga mo'ljallanganligiga ko'ra qurilishda qo'llanilayotgan asosiy vositalar maxsus, universal va aralash maqsaddagi asosiy vositalarga bo'linadi. Kranlar, beton qorish mashinalari, temir va taxta kesish va burg'ulash jihozlari, kovushli ekskavatorlar, grederlar va shu kabi ayrim qurilish texnikalari maxsus asosiy vositalar hisoblanadi. Traktorlar, buldozerlar, ayrim transport vositalari, bino va inshootlar universal xarakterga ega bo'ladi. Turi va ko'rinishiga ko'ra qurilish tashkilotlarining

asosiy vositalari buxgalteriya hisobi, moliyaviy va statistika hisobotlarini tuzishda barcha xo'jalik yuritish subyektlari uchun umumbelgilangan guruhlariga ajratiladi. Ushbu guruhlar hamda ularga kiruvchi asosiy vositalar bo'lib, chunonchi, quyidagilar hisoblanadi: yer va yer uchastkalari; bino va inshootlar; mashina va uskunalari; ofis mebellari va jihozlari; kompyuterlar; transport vositalari; ishchi hsaayvonlar; ko'p yillik o'simliklar; boshqa asosiy vositalar.

Qurilish tashkilotlari asosiy vositalarini boshqa belgilari bo'yicha ham tasniflash mumkin. Chunonchi, soliq solishga munosabatiga ko'ra ular mol-mulk solig'iga tortiladigan va mol-mulk solig'iga tortilmaydigan asosiy vositalarga ajratiladi. Amortizatsiya qilinishiga ko'ra ular Soliq kodeksida belgilangan turli me'yorlar bo'yicha eskirishi hisoblanadigan va mos ravishda turli muddatlarda (5 yildan 20 yilgacha) xizmat ko'rsatadigan asosiy vositalarga bo'linadi. Qurilish tashkilotlarida asosiy vositalar tarkibiga kiritilmaydi:

- qiymatidan qat'iy nazar xizmat muddati bir yildan kam bo'lgan buyumlar - stol ustiga qo'yiladigan kalkulyatorlar, yoritg'ichlar, yozuv uskunali, taqvimnomalar;

- vaqtinchalik foydalanish uchun qurilgan yo'lkalar va boshqa moslamalar (notitul inshootlar).

Qurilish tashkilotlari o'zlarining asosiy vositalari qiymatini 5-son BHMS "Asosiy vositalar" da keltirilgan tartibda baholashlari, shuningdek joriy hisobda ularni boshlang'ich (tiklangan) qiymatida, buxgalteriya balansida esa qoldiq qiymatida aks ettirishlari lozim. Asosiy vositalarning boshlang'ich qiymati ularni sotib olish baholari (o'z kuchi bilan qurish yoki ishlab chiqarish tannarxi) hamda barcha sotib olish, tashib keltirish, rasmiylashtirish, o'rnatish, ishga tushirishga doir qo'shimcha xarajatlardan tashkil topadi. Boshlang'ich qiymatni topish maxsus "Asosiy vosita boshlang'ich qiymatining hisob-kitobi" ni tuzish asosida amalga oshiriladi.

Qurilish tashkilotlari boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlar singari asosiy vositalarning sintetik va analitik hisobini respublikamizning qonunlari va qonun osti hujjatlari asosida olib borishlari lozim. 21-son BHMS "Xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy-xo'jalik faoliyati buxgalteriya hisobi schyotlar rejasi va uni qo'llash bo'yicha yo'riqnoma" ga muvofiq asosiy vositalarning sintetik hisobi 0100 "Asosiy vositalar hisobi schyotlari" tizimida ochiladigan schyotlarda olib

boriladi. 0110 "Yer" schyotida qurilish tashkilotlari ixtiyoriga qonun hujjatlariga muvofiq mulk sifatida berilgan yer uchastkalari aks ettiriladi. 0120 «Binolar, inshootlar va uzatish qurilmalari» schyotida quyidagi tarkibdagi asosiy vositalar hisobi yuritiladi:

- binolar – bu ishlab chiqarish, ma'muriy boshqaruv va boshqa ijtimoiy-maishiy maqsadlarda foydalaniladigan binolar (sexlar, omborlar, yuvinish xonalari, laboratoriya, idora, garaj, o't o'chirish deposi va shu kabi mehnat sharoitini yaratib beruvchi, tovar-moddiy boyliklar butligini ta'minlovchi obyektlar). Binolar tarkibiga ularni normal ekspluatatsiya qilish uchun zarur bo'lgan barcha kommunikatsiyalar, ya'ni isitish, ventilyatsiya, suv va gaz ta'minoti, lift, yong'inga qarshi va signalizatsiya qurilmalari, telefon aloqasi simlari tizimlari ham kiritiladi.

- inshootlar – ochiq ayvonlar, devorlar, suv minoralari, temir yo'l shahobchalari, nasos stansiyalari, sement va suv havzalari va sig'implari, asfaltlangan yo'llar va yo'lkalar.

- uzatish qurilmalari – elektr liniyalar, gaz, suv, bug' o'tqazuvchi quvurlar va boshqalar. 0130 "Mashina va uskunalari" schyotida yerga mustahkam o'rnatiladigan va relsda yurituvchi kranlar va elektrokranlar, ekskavatorlar, buldozerlar, beton qorish mashinalari, transporterlar, ko'tarish-tushirish qurilmalari, grederlar, burg'ulash, arralash, randalash, temir-tersaklarni kesish, ulash, bo'yoq, ohak va suv purkash apparatlari hamda stanoklari, issiqlik pechlari, kompressorlar, o'lchov tarozilari va boshqa maxsus mashina hamda uskunalarining hisobi olib boriladi.

0140 "Mebel va ofis jihozlari" schyotida shkaflar, stol va stullar komplekti, doskalar, seyflar, yozuv mashinalari, faks, nusxa ko'chirish apparatlari, uyali aloqa vositalarining hisobi yuritiladi. 0150 "Kompyuter uskunasi va hisoblash texnikasi" schyotida kompyuterlar va ularga o'rnatiladigan periferiya qurilmalari (printer, skaner, modem va boshqalar)ning hisobi olib boriladi. 0160 "Transport vositalari" schyotida yuk va odam tashuvchi avtomashinalar, vagonlar, avtobuslar, traktorlar, pritseplar va boshqa transport vositalari hisobga olinadi. Asosiy vositalarning analitik hisobi 13-jurnal-orderda, shuningdek har bir inventar obyektning kodi (tartib nomeri) bo'yicha kartochkalarda yoki kitobda (OS-7 shakl "Asosiy vositalarni hisobga olish inventar kartochkasi", OS-9 "Asosiy vositalarning inventar

ro'yxati") yuritiladi. Ushbu kartochka va kitoblar asosiy vositalar kelib tushganda ochiladi va ularning butun foydali xizmat muddati davri davomida saqlanadi. Qurilish tashkilotlarida asosiy vositalar yangi kapital investitsiyalarni kiritish, bepul olinishi, ta'sis badali sifatida kirim qilinishi evaziga ko'payishi, shuningdek ularning boshlang'ich qiymati qayta baholash hisobidan oshishi mumkin.

Kapital investitsiyalar - bu qurilish tashkilotlarining yangi obyektlarni qurishga, eski obyektlarni kengaytirish, rekonstruksiya va modernizatsiya qilishga, shuningdek asosiy vositalarni sotib olishga sarflangan mablag'lari majmuasi. Xalqaro standartlarda va O'zbekiston Respublikasining milliy standartlarida (5-son BHMS) bu xarakterdagi xarajatlar asosiy vositalarning boshlang'ich qiymatini ko'paytiradigan xarajatlar deb tan olinadi. Kapital investitsiyalar xarakteriga ko'ra ichki investitsiya hisoblanadi, ular bevosita qurilish tashkiloti qudratini oshirishga yo'naltirilgan mablag'lardir. Qurilish tashkilotlari o'z maqsadlaridagi kapital investitsiyalarni ikki usulda amalga oshirishlari mumkin: pudrat usulida va xo'jalik usulida. Ushbu usullarda amalga oshirilgan kapital investitsiyalarning hisobi 0810 "Tugallanmagan qurilish", 0820 "Asosiy vositalarni sotib olish", 0890 "Boshqa kapital quyilmalar" schyotlarida olib boriladi.

0810 "Tugallanmagan qurilish" schyotining debetida qurilish tashkilotlari tomonidan sarflangan kapital quyilmalar to'g'risida ma'lumotlar jamlanadi, kreditida esa kapital investitsiya summasini asosiy vositalarning boshlang'ich qiymatiga kiritilishi aks ettiriladi. Schyotning qoldig'i debet tomonida bo'lib, u tugallanmagan qurilishga to'g'ri keladigan kapital quyilmalar summasini ko'rsatadi.

0820 "Asosiy vositalarni sotib olish" schyotining debetida ta'minotchidan qabul qilingan asosiy vositaning qiymati, shuningdek uni tashib keltirish, o'rnatish, montaj qilish va boshqa xarajatlar aks ettiriladi, kreditida esa schyotning debetida to'plangan summani asosiy vositalarning boshlang'ich qiymatiga kiritilishi ko'rsatiladi. Debet va kredit oborotlari summolari teng bo'lganligi uchun bu schyot saldoga ega bo'lmaydi. 0890 "Boshqa kapital quyilmalar" schyotida yuqoridagi schyotlarga kiritilmagan kapital investitsiyalar, jumladan asosiy vositalarni kengaytirishga, rekonstruksiya va modernizatsiyasiga sarflangan kapital quyilmalar

hisobga olinadi. Bu xarakterdagi quyilmalarning summolari kengaytirish, rekonstruksiya va modernizatsiya qilish dalolatnomalari asosida harakatda bo'lib kelgan asosiy vositalarning boshlang'ich qiymatiga kiritiladi.

Qurilish tashkilotlariga asosiy vositalar yuqori tashkilotdan, boshqa yuridik va jismoniy shaxslardan bepul kelib tushishi ham mumkin. Bunday asosiy vositalar shartnomalar, schyot-fakturalar, qabul qilish-topshirish dalolatnomalari asosida qabul qilinadi. Ushbu hujjatlar asosida bepul olingan asosiy vositalarga quyidagi buxgalteriya yozuvi qilinadi:

Debet 0111-0190 "Asosiy vositalar hisobi schyotlari" Kredit 8530 "Qaytarib bermaslik sharti bilan olingan mol-mulk" Bepul berilgan asosiy vositalarni tashib keltirish xarajatlari ularning boshlang'ich qiymatiga kiritiladi va bu hisobda quyidagi yozuvlar bilan aks ettiriladi:

Debet 0890 "Boshqa kapital quyilmalar" Kredit 6990 "Boshqa majburiyatlar". Bir vaqtning o'zida: 29 Debet 0111-0190 "Asosiy vositalar hisobi schetlari" Kredit 0890 "Boshqa kapital quyilmalar".

Qurilish tashkilotlariga ta'sis hujjatlari (ustav, ta'sis shartnomasi)ga asosan ta'sischilardan qabul qilingan asosiy vositalar schet-faktura va qabul qilish-topshirish dalolatnomasi bilan rasmiylashtiriladi. Ushbu hujjatlar asosida quyidagi buxgalteriya yozuvi qilinadi:

Debet 0111-0190 "Asosiy vositalar hisobi schyotlari" Kredit 4610 "Ustav kapitaliga ulushlar bo'yicha ta'sischilarning qarzlari" Chet el investorlaridan ta'sis badali sifatida korxonaga ro'yxatdan o'tgandan keyingi sanalarda kelib tushgan asosiy vositalar bo'yicha valyuta kursini o'zgarishi sababli qo'shilgan kapital vujudga keladi.

Bunday holda korxonaga ro'yxatdan o'tgan sanadagi kurs bo'yicha ta'sischidan qabul qilib olingan asosiy vosita qiymatiga yuqorida keltirilgan yozuv beriladi. Haqiqatda kelib tushgan sana va korxonaga ro'yxatga olingan sanadagi kurslar o'rtasidagi farq summasi korxonaning qo'shilgan kapitaliga olib boriladi va unga quyidagi yozuv qilinadi:

Debet 0111-0190 "Asosiy vositalar hisobi schyotlari" Kredit 8420 "Ustav kapitalini shakllantirishdagi kurs farqlari" Qurilish tashkilotlarida asosiy vositalarni qayta baholash ikki usulda, ya'ni bozor baholaridan kelib chiqqan holda to'g'ridan to'g'ri eski qiymatni bozor qiymatigacha yetkazish yoki eski qiymatni belgilangan koeffitsientlarga ko'paytirish yo'li bilan yangi qiymatga chiqish usullarida amalga oshiriladi. Yangi va eski

qiymatlar o'rtasidagi farq qayta baholash qiymatini tashkil etadi. Ushbu summa ijobiy son bilan chiqsa, u asosiy vositalarning qiymatini oshirilganligini, manfiy son bilan chiqsa, u asosiy vositalar qiymatini pasaytirilganligini bildiradi. Qayta baholash natijasi inventarizatsiya qaydnomasi asosida hisobda aks ettiriladi. Asosiy vositalarning qiymati oshirilganda, yangi va eski boshlang'ich qiymatlar o'rtasidagi ijobiy farq buxgalteriya hisobida quyidagicha aks ettiriladi: Debet 0111-0190 "Asosiy vositalar hisobi schyotlari" Kredit 8510 "Mulkn qayta baholash bo'yicha tuzatishlar" Qayta baholashda mos ravishda asosiy vositalarning jamlangan eskirish summasi ham yuqorida keltirilgan ikki usulning biri bo'yicha qayta hisoblanadi. Eskirish summasi oshirilganda unga quyidagi yozuv qilinadi: Debet 8510 "Mulkn qayta baholash bo'yicha tuzatishlar" Kredit 0211-0290 "Asosiy vositalarning eskirishi hisobi schyotlari". Asosiy vositalarning boshlang'ich qiymati qayta baholashda pasaytirilganda yangi va eski qiymatlar o'rtasidagi salbiy farq summasi ikki usulda hisobdan chiqariladi:

1-usul. Qurilish tashkilotida oldindan asosiy vositalarni qayta baholash natijasida rezerv kapitali shakllantirilgan bo'lsa, u holda pasaytirilgan qiymat shu rezerv kapitali evaziga hisobdan chiqariladi. Bunda, mos ravishda, quyidagi yozuvlar qilinadi:

a) boshlang'ich qiymatlar o'rtasidagi salbiy farq summasiga: Debet 8510 "Mulkn qayta baholash bo'yicha tuzatishlar" Kredit 0111-0190 "Asosiy vositalar hisobi schyotlari",

b) eskirish summaları o'rtasidagi salbiy farq summasiga: Debet 0211-0290 "Asosiy vositalarning eskirishi hisobi schyotlari" Kredit 8510 "Mulkn qayta baholash bo'yicha tuzatishlar".

2-usul. Rezerv kapitali mavjud bo'lmagan holda qo'llaniladi. Bu holda qayta baholash natijasida asosiy vositalarning qiymatlari o'rtasidagi salbiy farq summasi qurilish tashkiloti xarajatiga olib boriladi va u hisobda quyidagicha aks ettiriladi:

a) boshlang'ich qiymatlar o'rtasidagi salbiy farqqa: Debet 9430 "Boshqa operatsion xarajatlar" Kredit 0111-0190 "Asosiy vositalar hisobi schyotlari"

b) eskirish summaları o'rtasidagi salbiy farqqa (storno yozuvi) Debet 9430 "Boshqa operatsion xarajatlar" Kredit 0211-0290 "Asosiy vositalarning eskirishi hisobi schyotlari".

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qurilish tashkilotlarida buxgalteriya hisobi boshqa tarmoqlarga nisbatan bir qator o'ziga xos

xususiyatlarga ega bo'lib, bu xususiyatlar, avvalo, qurilish jarayonining uzoq muddatlilik, katta hajmdagi kapital qo'yilmalarni talab qilishi va ko'p bosqichli hisob-kitoblar bilan bog'liqligi bilan izohlanadi.

Qurilish tashkilotlarida buxgalteriya hisobining samarali tashkil etilishi tugallanmagan qurilish qiymatini to'g'ri aniqlash, bajarilgan ishlar tannarxini asosli hisoblash hamda moliyaviy natijalarni haqqoniy aks ettirish imkonini beradi. Shu bilan birga, materiallar va asosiy vositalar hisobini to'g'ri yuritish, ularning harakati ustidan doimiy nazorat o'rnatish tashkilotning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, qurilish tashkilotlarida hisob siyosatini aniq va asosli ishlab chiqish, daromad va xarajatlarni tan olish usullarini to'g'ri tanlash, shuningdek zamonaviy buxgalteriya usullarini joriy etish hisob tizimi samaradorligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, qurilish tashkilotlarida buxgalteriya hisobini takomillashtirish orqali moliyaviy axborotlarning ishonchiligi va shaffofligini ta'minlash, boshqaruv qarorlarini qabul qilish sifatini oshirish hamda tarmoqning barqaror rivojlanishiga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. –T.: "Iqtisodiyot va huquq dunyosi" nashriyot uyi, 2019.
2. "Mahsulot (ish, xizmat)larni ishlab chiqish va sotish xarajatlarining tarkibi hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish tartibi to'g'risida Nizom". O'zR VMning 1999-yil 5-fevraldagi 54-son qarori bilan tasdiqlangan.
3. BHMS № 3 «Moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot. O'z.R. AV tomonidan 2023-yil 26-avgustda ro'yxatga olingan, № 484.
4. BHMS № 21 "Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy-xo'jalik faoliyati buxgalteriya hisobi schyotlar rejası va uni qo'llash bo'yicha yo'riqnoma". O'z.R. AV tomonidan 2022 yil 23-oktyabrda ro'yxatga olingan, № 1181.
5. Urazov K.B. Savdoda buxgalteriya hisobi va soliqqa tortish T.: "Iqtisodiyot va huquq dunyosi" nashriyot uyi, 2024.
6. Bobojonov O., Jumaniyazov K. Moliyaviy hisob.- T.: "Moliya", 2002.
7. Voxidov S.V. va boshqalar. Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobi xususiyatlari. - T.: "O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi adabiyot jamg'armasi nashriyoti", 2022.
8. To'laxo'jayeva M.M. va boshqalar. Moliyaviy hisob.- Toshkent, Pragma korporatsiyasi, 2024.
9. Urazov K.B. Buxgalteriya hisobi va audit. Oliy o'quv yurtlari uchun. – T.: "O'qituvchi", 2024.